

SAMPOLAN KIRJASTON LUKITOIMINNAN KEHITTÄMINEN 2004 – 2006

Ritva Järvelin

SAMPOLAN KIRJASTON LUKITOIMINNAN KEHITTÄMISPROJEKTI 2004 - 2006

Opetusministeriö myönsi keväällä 2004 28 000 euroa Sampolan kirjaston lukitorin toimintamallin kehittämiseen. Seuravana vuonna projektille saatiin 15 000 euroa jatkorahoitusta. Keväällä 2005 Tampereen yliopiston tietoyhteiskuntainstituutti myönsi 4000 euroa projektin ensivaiheen tulosten raportoimiseen.

1. Lukiprojektin tavoitteet

Projektin ensi vaiheen tavoitteena oli selvittää kirjaston roolia lukihenkilöiden opiskelun, tiedonhankinnan ja tietoyhteiskuntavalmiuksien edistäjänä sekä laatia lukitorin toimintakonsepti. Lisäksi haluttiin perehdyttää kirjaston henkilökuntaa lukiasioihin, tukea lukitorin päivystäjiä sekä vähentää lukiongelmistä kärsivien kirjastonkäytön esteitä. Tavoitteena oli myös tiivistää yhteistyötä tamperelaisen lukiverkoston kanssa. Hankkeessa keskityttiin nuorten ja aikuisten lukipalveluiden kehittämiseen.

Projektin toisessa vaiheessa haluttiin vakiinnuttaa lukitorin palvelut osaksi kirjaston normaalia toimintaa ja osaksi Tampereen ja Pirkanmaan lukiverkostoa sekä tehdä lukitorin palvelut kaupungissa näkyvämmäksi. Tavoitteena oli kehittää edelleen lukitorin toimintakonseptia sellaiseksi, että sitä voisi soveltaa muuallakin kuin Tampereella.

2. Hankkeen taustaa

Lukutaito ja lukivaikeus

Hankkeen kohderyhmäksi valittiin lukivaikeudesta kärsivät nuoret ja aikuiset sekä heitä työssään eri tavoin kohtaavat henkilöt. Jopa neljänneksellä aikuisväestöstä on arvioitu olevan eriasteisia oppimisvaikeuksia. Kolmesta viiteen prosenttia suomalaisväestöstä kärsii aivoperäisestä lukemisvaikeudesta eli dysleksiasta. Suurimmalla osalla lukivaikeus ilmenee lievempinä lukemisen, kirjoittamisen tai matemaattisen hahmottamisen vaikeuksina. Lukihäiriöitä on

kaikilla koulutusasteilla, myös korkeakouluissa ja yliopistoissa opiskelevilla. Monelle aikuiselle oman lukihäiriön löytyminen tulee yllätyksenä. Kapea-alainen häiriö voi tulla ilmi esimerkiksi yliopistossa pro gradu -työtä kirjoittaessa tai työpaikalla, kun sähköpostien ja raporttien nopea lukeminen ja omaksuminen eivät onnistukaan, työtehtävät muuttuvat tai hakeudutaan ammatilliseen jatko- tai täydennyskoulutukseen. Lasten lukivaikkeudet saadaan hyvin esille jo koulussa ja tuki- ja kuntoutustoimet voidaan aloittaa ensimmäisillä luokilla. Aikuisten on paljon vaikeampaa löytää ja saada tukea.

Elinikäisen oppimisen tavoite ja työelämän erilaiset koulutushankkeet ovat paljastaneet aikuisten lukivaikkeuksien yleisyyden ja aktivoineet tarpeen lukitestiin, materiaalin sekä erityisopetuksen ja kuntoutuksen kehittämiseen.

Monipuolisen lukutaidon ylläpitäminen ja edistäminen ovat aina olleet kirjaston ydintehtäviä. Kirjastossa korostetaan kansalaisten yhtäläistä oikeutta kulttuuriin, kirjallisuuteen ja tiedonsaantiin. Parhaimmillaan kirjasto on paikallinen tietokeskus, joka tuo kaikenlaisen tietämyksen ja tiedon helposti asiakkaidensa saataville.

Kaikilla, myös eriasteisista lukivaikkeuksista kärsivillä, on yhtäläinen oikeus kulttuuriin, kirjallisuuteen ja tietojen hankintaan ja saantiin. On tärkeää, että kaikki voivat hankkia tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta. Omien oikeuksien harjoittaminen ja oman elämän hallinta edellyttää, että ihmiset ovat tietoisia siitä, mitä heidän ympärillään tapahtuu. Monipuolinen lukutaito antaa ihmiselle itseluottamusta. Se auttaa häntä laajentamaan maailmankuvaansa ja hallitsemaan omaa elämäänsä paremmin. Lukemisen kautta hän voi jakaa oivalluksiaan, ajatuksiaan ja kokemuksiaan toisten kanssa ja kasvaa ihmisenä. (Skat Nielsen, Lukihäiriöisten kirjastopalvelut, 2002 s. 7)

Opiskelu sekä työelämässä selviytyminen edellyttävät monipuolista lukutaitoa. Tätä taitoa tarvitaan myös arkielämässä selviytymiseen. Monipuolinen lukutaito (media-, informaatiolukutaito jne.) tarkoittaa kykyä tunnistaa tiedontarve, hakea ja paikantaa tietoa, arvioida löydettyä tietoa ja käyttää sitä. Hyvä lukutaito muodostaa perustan tiedon ymmärtämiselle, löytämiselle, arvioimiselle ja käyttämiselle. Se antaa myös usein syyksien elinikäiselle oppimiselle.

Tiedon tuotannon monikanavaisuus ja tiedon monimuotoisuus muodostavat oman ongelmansa. Tietoa tulee koko ajan useista eri välineistä, ja se voi olla kirjallisessa, graafisessa tai kuvallisessa muodossa. Epävarmuus tiedon laadusta ja sen luotettavuudesta sekä olennaisen tiedon erottaminen epäolennaisesta asettaa vastaanottajan haasteellisen tehtävän eteen. Haastavaa se on myös kirjastolle, joka haluaa olla mukana yhtenä toimijana opastamassa myös lukiongelmaisilla aikuisilla tiedonhallintataitojen perusteisiin.

Tietotekniikan edellyttämät taidot ovat kietoutuneet lukutaitoon ja tukevat sitä. Tietotekniikan sujuva käyttö on osa monipuolista lukutaitoa. Tietotekniikan sujuvan osaamisen yhteydessä painotetaan tekniikan ymmärtämistä ja sen asteittain laajenevaa, yhä taitavampaa käyttöä. Lukiongelmaisilla aikuisilla on

ongelmia myös tietotekniikkataitojen hallinnassa ja oppimisessa. Lukutaitoa ja tietotekniikan perustaitoja on hyvä kehittää rinnakkain, sillä valtaosa aikuisista tarvitsee molempia taitoja. Koska monet aikuiset tutustuvat tietokoneisiin ja käyttävät niitä kirjastossa, nämä asiat ovat tulleet vastaan myös siellä. Tässä projektissa haluttiin miettiä sopivaa tapaa liittää kirjastonkäytön ja tiedonhakutaitojen opastus osaksi erilaisen aikuisopiskelijan opiskelutaitoja sekä opastaa opiskelijoita tietokoneen peruskäyttötaidoissa.

Palvelujen saatavuuteen liittyvät asiat ovat olleet esillä sekä koti- että ulkomailla. Opetusministeriö julkaisi 2006 toimenpideohjelman *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Opetusministeriön toimintaohjelma 2006-2010*. IFLA on julkaissut saavutettavuudesta teokset *Guidelines for library services to persons with dyslexia* (2001; suom. Skat Nielsen, *Lukihäiriöisten kirjastopalvelut*, 2002) sekä *Access to libraries for persons with disabilities*, 2005. Hyvä saavutettavuus tarjoaa henkilölle mahdollisuuden osallistua ja saada elämyksiä riippumatta siitä millaisia ominaisuuksia hänellä itsellään on. Saavutettavuuteen liittyy myös se, että niille käyttäjille, jotka eivät pysty käyttämään tavanomaisia kirjastopalveluita ja -aineistoja, annetaan erityispalveluja (kohdennettuja palveluja) ja -aineistoja. Palvelujen saatavuudessa huomiota kiinnitetään fyysiseen ympäristöön sekä erilaisten sisältöjen ja toimintojen toteutustapoihin ja niiden saavutettavuuteen

Tärkeimmät yhteistyökumppanit

Projektin käynnistämävaiheessa tärkeimmät yhteistyökumppanit olivat Pirkanmaan erilaiset oppijat ry eli PEO sekä Tampereen työväenopisto.

Pirkanmaan erilaiset oppijat ry / PEO

Pirkanmaan erilaisten oppijoiden edunvalvoja- ja vertaistukiryhmä perustettiin v.1995. Yhdistyksen toimialueena on Tampere ja Pirkanmaan kunnat. Jäsenet ovat joko asiasta kiinnostuneita tai erilaisia oppijoita, joilla on lukemis- ja kirjoittamishäiriöistä johtuvia oppimis- ja kommunikaatiovaikeuksia. Yhdistyksen toiminnan tavoitteena on auttaa lukihäiriöisiä vaikeuksissaan, antaa tietoja lukihäiriöistä asianomaisille ja heidän omaisilleen, viranomaisille sekä järjestää koulutus- ja virkistystilaisuuksia. PEO on ollut mukana järjestämässä lukikursseja – ensin Ahjolassa sitten TAKK:ssa ja nykyään Sampolan työväenopistossa. Edunvalvontaa se toteuttaa tiedottamalla sosiaali-, terveys- ja kulttuuriviranomaisia sekä muita palvelualan edustajia. Yhdistys antaa myös lausuntoja, tekee aloitteita ja järjestää tilaisuuksia. Vastaavia järjestöjä on eri puolilla Suomea. Näiden alajärjestöjen kattojärjestönä toimii Erilaisten oppijoiden liitto, jonka toimipaikka on Helsingissä.

Vuonna 2000 PEO ry. teki aloitteen oman tiedotuspisteen saamiseksi Tampereen kaupunginkirjastoon. Toiveena oli saada käyttöön pieni tila, jossa yhdistyksen jäsenet voisivat järjestää vertaistukipäivystystä sekä tiedottaa toiminnastaan. Lisäksi toivottiin asiakkaiden käyttöön tietokonetta sekä joku

lukiharjoitteluun sopiva tietokoneohjelma. Palvelu haluttiin kohdistaa erityisesti nuorille ja aikuisille, jotka usein kamppailivat yksin lukiongelmiansa kanssa. Tämän uuden palvelun puolestapuhujina olivat Peon puheenjohtaja Riitta Rasi sekä sihteeri Terhi Raitanen.

Kirjastolle lukiasiat eivät olleet vieraita. Kirjastonjohtaja Päivi Laakkonen toimi kirjaston luki-vastaavana, ja kirjastossa oli lukiryhmä joka mielti kirjaston lukipalveluita. Päivi oli osallistunut PEO:n kokouksiin ja esitellyt kirjastopalveluita erilaisille oppijoille, joten kirjaston yhteydet PEO:on olivat jo olemassa.

Sampolan uuden kirjaston suunnittelu oli juuri alkamassa, ja PEO:n toive omasta päivystyspaikasta päätettiin toteuttaa siellä. Kirjaston tietotorilta erotettiin sermeillä pieni tila, joka nimettiin lukitoriksi. PEO:n aloite oli johtanut toimenpiteisiin ja yhdessä mietittiin tulevan lukitorin palvelukonseptia. Tästä alkoi Sampolan kirjaston ja PEO:n yhteistyö.

Tampereen työväenopisto / TOP

Lukitorin ensimmäisissä suunnittelupalavereissa olivat läsnä PEO:n edustajien lisäksi sekä Sampolan koulun rehtori Matti Saari että työväenopiston vararehtori Taina Törmä. Taina Törmän kiinnostus elinikäiseen oppimiseen ja opiskelijan oppimistaitojen tukemiseen täydensi kehitteillä olevaa lukipalvelujen kehittämistä. Ennen Sampolaan tuloaan hän oli toiminut apuopettajana Ahjolan lukiryhmissä ja tutustunut sitä kautta lukivaikeuksiin. Syksyllä 1999 hänen toimestaan alkoi työväenopistossa ensimmäinen lukiryhmä, jonka opetusta hän suunnitteli ja markkinoi yhdessä PEO:n kanssa. Opettajina lukiryhmissä toimivat aluksi sosiaalialan oppilaitoksen erityisopettajat. Myöhemmin mukaan tulivat puheopettaja Heidi Roininen ja FM aivojumbpakoulutuksen saanut Nina Lappeteläinen, joiden panos opetuksen kehittämisessä oli tärkeä.

Peon kautta työväenopistolle tarjoutui osanotto Turun kristillisen opiston LUKKI-hankkeeseen, jonka alaisia ryhmiä työväenopistossa toteutettiin viitenä lukukautena. Yli 50 osanottajaa sai lukitukea Tampereen Lukki-ryhmissä ja vastaava määrä opiston omissa ryhmissä.

Työväenopisto yhdessä Peon kanssa tarjosi myös opettajille tietoa lukivaikeudesta järjestämällä koulutusta. Parina ensimmäisenä vuonna koulutustilaisuuksiin ei tullut osanottajia. Tiedotusta lisättiin ja vuonna 2002 koulutuspäivään tuli 40 osanottajaa. Koulutuspäiviin liittyi tulevana vuosina osanottajia muistakin ammattiryhmistä ja ne muuttuivat verkostotapaamisiksi. Lukiongelmien saivat yhä enemmän julkisuutta myös mediassa.

Lukitorin toiminta alkaa

Sampolan kirjaston tietotori avattiin 1.9.2003. Lukitorille sijoitettiin tietokone, jossa oli hieman muita tietotorin koneita isompi näyttö sekä kaksi lukiharjoitteluun sopivaa ohjelmaa: Lexia4 ja Orvokki. Lisäksi kone oli varustettu samoilla ohjelmilla kuin muutkin tietotorin koneet. Lukitorilla oli myös ilmoitustaulu sekä hieman kaappi- ja hyllytilaa PEO:n materiaaleille.

PEO aloitti vertaistukipäivystykset lukitorilla heti. Päivystykset olivat maanantai-iltaisina. PEO mainosti palvelua omille jäsenilleen, työväen opisto lukiryhmäläisille ja kirjasto asiakkailleen ja muille tamperelaisille. Päivystysaikojen ulkopuolella lukitori oli vapaasti tietotorin asiakkaiden käytettävissä, ja siitä tuli heti suosittu työskentelypaikka.

Toimintaa kehitettäessä ja aloitettaessa ei tarkkaan tiedetty ketkä lukitorin päivystyksiin tulisivat ja millaista palvelua he sieltä hakisivat. Arveltiin, että lukitori palvelisi lukiongelmaisia sekä heidän omaisiaan sekä heidän kanssaan työskenteleviä ammattilaisia. Valtakunnallinen lukibussihanke ja erilaisten oppijoiden aktiiviset yhdistykset (Hero ja PEO mm.) olivat virittäneet keskustelun aikuisten lukihäiriöistä. Yhä useampi lukihäiriöinen rohkeni astua esiin, selvittää oliko omien oppimisen ongelmien takana lukivaikeus ja olisiko asialle mahdollisesti jotakin tehtävissä.

Lukitorin toiminta herätti suuria toiveita erilaisissa oppijoissa ja he tulivat toiveineen lukitorin päivystykseen sekä kirjaston ja tietotorin henkilökunnan puheille. Asiakkaiden ja esitettyjen kysymysten monenlainen kirjo tuli kuitenkin yllätyksenä. Asiakkaiden lukiongelmat, palvelu- ja tiedontarpeet vaihtelivat suuresti. Osalla asiakkaista peruskoulu oli jäänyt kesken, osa oli suorittanut akateemisen loppututkinnon. Tampereen yliopistossa ja Teknisellä korkeakoululla ei tuolloin ollut vielä omaa lukitoimintaa opiskelijoille.

Heti alussa kävi selväksi se, että ohjaavaa ja lukitietoa jakavaa palvelupaikkaa tarvitaan. Asiakkaiden ylimitoitettuihin toiveisiin ei kuitenkaan lukitorilla ja kirjastossa voitu vastata. Opintoneuvonta, lukiongelman laadun toteaminen, testaukseen ja kuntoutukseen ohjaaminen, työpaikan hakemiseen ja vaihtamiseen liittyvät ongelmat, sopivien harjoitteluohjelmien tekeminen minilexialle asiakkaan oman lukiprofiilin mukaan jne. vaativat sellaista osaamista, jota päivystäjillä tai kirjaston henkilökunnalle ei ollut. Lukiongelmainen itse ei yleensä tiennyt mistä, keneltä, miten ja millaista apua hän voisi saada: lukivaikeus on todettu – entä sitten? Kaupungin lukipalveluverkosto oli hajanainen, eri ammattilaiset eivät tarkkaan tienneet mitä toiset tekivät tai mitä missäkin paikassa tehdään. Kaupungin tasolla toimivaa toiminnan koordinoimista ei ollut. Tiiviimpää yhteistyöstä ammattilaisten kesken kaivattiin samoin tiedottamista sekä yleisölle että ammattilaisille.

Jotta kirjasto olisi voinut vastata omalta osaltaan eteen tulleeseen haasteeseen, päätettiin hakea avustusta opetusministeriöltä lukitorin kirjastollisen toimintamallin kehittämiseen. Toimintamallia haluttiin kehittää kirjaston, PEO:n ja

Tampereen työväenopiston yhteistyön pohjalta. Tämä yhteistyö oli alkanut lupaavasti, ja se haluttiin vakiinnuttaa. Rahaa saatiin, ja Sampolan kirjaston lukiprojekti käynnistyi 2.8.2004. Konkreettisina tavoitteina olivat mm.

- päivystäjien osaamisen lisääminen ja kouluttaminen niin, että vertaistukea voi antaa useampi päivystäjä
- kansiomateriaalin kokoaminen lukitorin hyllyihin päivystäjien, asiakkaiden, eri ammattilaisten ja kirjaston henkilökunnan tarpeisiin
- lukitorin nettisivujen sisällön tuottaminen
- kirjaston henkilökunnan perehtyminen lukipalveluihin, lukitietouden lisääminen
- koulutus Lexia4 –ohjelman käyttöön ja minilexian tekoon
- ammattilaisten verkostotapaamisten järjestäminen ja asiantuntijaverkoston kokoaminen

3. Hankkeen toteutus

1.vaihe 2004-2005

Projektin ensimmäinen vaihe toteutettiin kolmessa jaksossa: 2.8.-24.9.2004, 3.1.-31.3.2005 sekä 1.9.-30.9.2005. Jaksojen välissä käyttäjät testasivat kehitteillä olevia aineistoja ja palveluita. Testaajina toimivat PEO ry:n päivystäjät, työväenopiston lukikurssien osallistujat sekä erityisopettajat. Projektisihteerinä toimi puheopettaja Heidi Roininen ja häntä avusti lukitorin internetsivujen teossa internetohjaaja Eva Kallioranta.

Projektin aikana koottiin lukitorille aineistokansiot päivystäjien, henkilökunnan, eri ammattilaisten ja erilaisten oppijoiden käyttöön. Kansioissa oli tietoa lukivaikeudesta ja alueen lukipalveluista, lukitutkimuksista, -kuntoutuksesta ja –testauksesta sekä artikkelileikkeitä ja vinkkejä opetukseen ja opiskeluun. Lukitorin tietokoneen ohjelmille tehtiin selkokielisiä ohjeita. Lukitorin internetsivut valmistuivat maaliskuussa 2005 (www.tampere.f/kirjasto/sampola/lukitori). Lukiverkoston tapaamisia oli 3 kertaa. Verkostotapaamisiin osallistui 17 - 31 henkeä, mutta projektin aikana verkosto laajeni käsittäen parhaimmillaan 80 toimijaa.

Projekti järjesti 2 koulutustilaisuutta. Lexia4 koulutus suunnattiin kirjaston henkilökunnalle, lukitorin päivystäjille sekä erityisopettajille. Ensiapukoulutuksessa oli mukana Sampolan kirjaston, koulun ja työväenopiston henkilökuntaa. Helsingissä YK:n lukutaitopäivän seminaariin 8.-10.9.2004 osallistui 3 henkeä. Aiheena oli *Minäkö erilainen oppija? Erilaisuus sosiaalisesti pääomaksi*. Projektisihteerinä osallistui 22.-23.4.2005 lukitutkijatapaamiseen, joka järjestettiin Turun yliopiston oppimistutkimuksen keskuksessa.

Tampereen yliopistollisen sairaalan foniatrian poliklinikan, Tikoteekin, avustuksella laadittiin lista kirjastossa olevista lukiharjoitteluun sopivista rompuista. Romppuja hankittiin kokoelmiin lisää. Lukiharjoitteluun sopivien romppujen kysyntä kasvoi. Peon vertaistukipäivystykset jatkuivat entisellään, mutta vapaaehtoispäivystäjille maksettiin pieni korvaus lukiprojektin rahoista. Lukitorilla kokeiltiin myös opiskelutaitojen ja erityisopetuksen asiantuntijapäivystyksiä.

Yhteydenottoja tuli runsaasti projektisihteerille. Hän esitteli lukitorin palveluita ja opasti lukitorin ohjelmien käytössä sekä esitteli kirjaston palveluita kohderyhmälle. Opetusalan henkilöitä vieraili kirjastossa yksittäin ja ryhmissä. Projektisihteerä alusti teemasta *Aikuiset ja lukivaikeus* ja kertoi lukitorista mm. Tampereen yliopistolla, Tampereen teknillisellä yliopistolla ja Ylöjärvi-opistolla. Tilaisuuden jälkeen Tampereen yliopiston opiskelijat perustivat oman erilaisten oppijoiden ryhmän. Valtakunnallisilla kirjastopäivillä kirjastolla oli oma messuosasto, jossa esiteltiin lukipalveluita. Lisäksi kirjastopäivillä esiteltiin lukitorin toimintaa omissa tietoisissa.

Henkilökunnalle projektia esiteltiin kahdesti esimiesneuvottelussa.

Ensimmäisen vaiheen jälkeen lukiprojektin toimintamalli oli hahmottunut, mutta monet muut asiat olivat kesken. Projektille asetetut tavoitteet olivat ylimitoitettuja, mutta edelleen ajankohtaisia. Päätettiin hakea projektille lisärahoitusta.

Lukiprojektia oli seurattu myös Erilaisten oppijoiden liitossa Helsingissä, ja sieltä kerrottiin vireillä olevasta valtakunnallisesta lukineuvola-hankkeesta. Tampereen kaupunki suhtautui hankkeeseen myönteisesti, ja haketta haettiin Tampereelle. Näin sai alkunsa Pirkanmaan lukineuvola -hanke, jota hallinnoi Tampereen kaupunki. Hankkeen käytännön hallinnollisista toimista vastaa työväenopisto.

Tulosten raportointi / ISI

Tampereen yliopiston tietoyhteiskuntainstituutti, ISI, myönsi projektin loppuvaiheessa 4000 euroa lukiprojektin tulosten raportointiin. Projektisihteerä Heidi Roininen kirjoitti raportin *Lukitori. Palvelukonsepti lukivaikeuksisille kirjaston asiakkaille. Opetusministeriön projekti 2.8.2004 - 23.6.2005*. Raportissa kuvattiin lukiprojektissa laadittua Sampolan kirjaston lukitorin toimintamallia ja analysoitiin projektissa tehtyä työtä. Lukiprojektissa saatujen kokemusten ja paikallisen yhteistyömallin tuli muodostaa siltä lukiprojektin ja käynnistymässä olevan lukineuvolahankkeen välille sekä tarjota tietopohjaa lukineuvolan käynnistämistä varten.

2. vaihe 2005 - 2006

Opetusministeriö myönsi 15.3.2005 Sampolan kirjaston lukiprojektille 15000 euron jatkorahoituksen vuosille 2005 - 2006. Rahoitusta saatiin 10 000 euroa vähemmän kuin haettiin, ja siksi jatkoprojektin tavoitteet mietittiin uudestaan. Päätettiin keskittyä asioihin, jotka konkreettisesti edistäisivät lukitorin ja kirjaston lukipalveluja. Lukineuvola –hankkeen käynnistyessä samoihin aikoihin, jätettiin tälle hankkeelle pirkanmaalaisten ja tamperelaisten lukipalveluiden koordinointi ja keskitetty tiedotus.

Projekti toteutettiin useammassa vaiheessa projektisihteeri Heidi Roinisen siirryttyä uusiin tehtäviin alkuvuodesta 2006. Hänen lisäkseen projektissa työskentelivät YTM Terhi Raitanen, opiskelija Mari Taneli sekä aluekirjastonjohtaja Ritva Järvelin. Sampolan kirjaston henkilökunta antoi oman panoksensa myös tällä kertaa..

Projektin aikana PEO:n sihteeri Terhi Raitanen kokosi tietopaketin henkilökunnalle lukiongelma- ja lukiasiakkaan kohtaamisesta. Hän laati asiakkaille selkokieliä esitteitä sekä lukitorilla olevien lukiohjelmien käyttöohjeita, suunnitteli kirjastonhoitajien kanssa tiedonhaun opetusmateriaalia sekä toimi Tampereen työväenopiston lukikurssilaisten kirjastonkäytön ja tiedonhaun apuopettajana kirjaston järjestämissä opetustilaisuuksissa. Hän oli myös työväenopiston lukikursseilla apuopettajana tarjoten kurssilaisille vertaistukea. Lisäksi hän esitteli vierailijoille lukitorin toimintaa, opasti lukitorilla asiakkaita sekä toimi maanantai-iltaisilla siellä päivystäjänä.

Heidi Roininen jatkoi aikaisemmin projektissa aloittamaansa lukitorin kansiodien ja linkkien täydentämistä sekä piti yhteyksiä lukiverkoston. Hän toimi myös työväenopiston lukiryhmän opettajana ja testasi opiskelijoiden kanssa Piki – verkkokirjaston opetusmateriaalia.

Mari Taneli kiersi kirjastoissa kertomassa lukiasioista ja selvitti samalla kunkin kirjaston palvelujen saavutettavuutta lukiasiakkaan kannalta. Lisäksi hän haastatteli lähikirjastojen henkilökuntaa. Vierailuistaan hän laati kirjastokohtaiset raportit, jotka hän toimitti kirjastoille jatkotoimenpiteitä varten. Hän esitteli tuloksia myös esimiesneuvottelussa. Mari Taneli tekee parhaillaan aiheeseen liittyvää pro gradu –tutkielmaa Tampereen yliopiston Informaatiotutkimuksen laitokselle. Tutkielmassa on yhtenä aineistona kirjastoissa tehdyt haastattelut. .

Ritva Järvelin teki yhteenvedon vuosien 2004 - 2006 lukiprojektissa tehdystä työstä. Hän aloitti keskustelut Pirkanmaan lukineuvolan lukiasiamiehen kanssa lukineuvola –hankkeessa saatujen kokemusten hyödyntämisestä Tampereella sen jälkeen kun hanke loppuu lokakuussa 2007.

Lukitorin ja kirjaston palveluista kerrottiin tamperelaisille. 7.-8.10.10.05 Sampolan kirjaston aulassa oli luki-info, jossa esiteltiin kirjaston palveluita ja kerrottiin juuri perustetusta lukineuvolasta. Infopisteessä vieraili 145 henkilöä keskustelemassa

asiasta. Lukipalveluita esiteltiin myös opiskelijoille Tampereen työväenopiston aloittaessa syyslukukautensa. Opetusministeriön rahoittamaan valtakunnalliseen *Kaikkien kirjasto* –kampanjaan osallistuttiin toukokuussa 2006. Kampanjalla pyrittiin tekemään kirjastopalveluja tutuiksi henkilöille, joilla on vaikeuksia kielen ymmärtämisessä ja/tai lukemisessa. Kampanjan aikana projektisihteeri ja lukiasiamies kiersivät useissa kirjastoissa kertomassa asiakkaille asiasta. 9.5.06 Sampolan kirjaston aulassa tehtiin pikalukitestejä, esiteltiin kirjaston, lukitorin, lukineuvolan sekä PEO:n toimintaa. Syyskuussa 2006 vietettiin aikuisopiskelijan viikon päätapahtumaa Tampere-talossa otsikolla *Monenlaiset oppivat*. Kirjastolla oli oma näyttelyosasto, jossa esiteltiin lukipalveluja. Lisäksi kirjastolla oli oma työpaja, jossa Mari Taneli kertoi aiheesta *Kirjasto ja erilainen oppija*.

Palveluita esiteltiin myös Pirkanmaan kirjastojen henkilökunnalle. Lokakuussa 2005 Länsi-Suomen lääninhallituksen järjestämässä *Suomi verkossa* –koulutuspäivänä projektisihteeri Terhi Raitanen piti esityksen aiheesta *Erilainen oppija, erilainen asiakas*. Lisäksi alustettiin luki –teemasta Ylöjärven kirjastossa. Maaliskuussa 2006 pääkaupunkiseudun lukineuvola järjesti teema- ja tiedotuspäivän lukiongelmistä ja lukiasiakkaan palvelusta kirjastoissa. Tilaisuudessa esiteltiin Sampolan kirjaston lukipalveluita ja kerrottiin lukiprojektista

Lukitorilla vieraili eri alojen ammattilaisia tutustumassa asiakkaiden käytössä oleviin ohjelmiin ja materiaaliin. Eri ammattilaisten verkostotapaamiset jatkuivat säännöllisesti. Verkostotapaamisia oli 3 kertaa.

Lukitorin tietokoneelle hankittiin uusia lukiohjelmiä: Audilex, Alexis ja Lexian käyttöä helpottamaan Provia –ohjelma. Kokoelmaa kartutettiin lukirompuilla, jotka sopivat omatoimiseen harjoitteluun ja kuntoutukseen. Hankinnan pohjana käytettiin edelleen Tampereen yliopistollisen sairaalan foneatrian poliklinikan, Tikoteekin, suosittelimia romppuja.

Lukiprojektista maksettiin PEO:lle korvausta lukitorin maanantai-iltojen päivystyksestä. Syksystä 2006 korvausta maksoi Pirkanmaan lukineuvola Lukineuvola –hankkeesta.

Lukineuvola

Projektin aikana sai alkunsa Pirkanmaan lukineuvola –hanke. Se käynnistyi elokuussa 2005, ja hanke päättyi lokakuussa 2007. Lukiasiamiehenä toimii Minna Kymäläinen. Lukineuvolahanke on valtakunnallinen ERS / Equal –kehittämiskumppanuushanke, jossa tavoitteena on kehittää valtakunnallista lukineuvolapalvelua. Hankkeessa on 4 pilottihanketta, joissa kukin hanke kehittää omaa lukineuvola -malliaan lähtökohtana ns. yhden luokun palvelumalli. Ajatuksena on, että lukineuvolan kautta saisivat tukea, ohjausta ja koulutusta niin oppimisvaikeuksiset kuin heidän vanhempansakin sekä sosiaali-, terveys, opetus- ja työvoima-alan ammattilaiset. Eri hankkeiden parhaitten kokemusten

pohjalta kehitetään kokeilun loputtua valtakunnallista mallia. Muut hankkeet ovat Helsingissä, Joensuussa ja Vaasassa. Hankkeella on sekä alueellinen että valtakunnallinen ohjausryhmä, joissa molemmissa kirjaston edustajana on Päivi Laakkonen. Hanke on jatkoa valtakunnalliselle Lukibussi –hankkeelle, joka tuli myös kirjastoille tutuksi. Hanke osoittaa, että oppimis- ja lukivaikeudet ovat nousseet valtakunnalliseksi puheenaiheeksi ja eri tahoilla mietitään ratkaisuja asiaan.

Pirkanmaalaista mallia kehitetään hyödyntäen jo alueella tehtyä työtä ja paikallista lukiverkostoa. Kirjasto oli mukana suunnittelemassa ja hakemassa hanketta ja Sampolan kirjasto toimii kiinteässä yhteistyössä lukineuvolan kanssa. Lukiasiamies on käynyt esittelemässä lukineuvolan toimintaa kirjastoissa, ohjannut asiakkaita lukitorille ja kirjastopalveluiden käyttöön. Vastaavasti kirjastosta ohjataan asiakkaita lukineuvolaan.

4. Lukitorin toiminnan esittely

Tila, laitteet ja ohjelmat

Lukitorin sijainti Sampolassa kirjaston tiloissa on hyvä. Yläkoulu, työväenopisto ja kirjasto muodostavat yhteisön, jolla on myös yhteisiä tavoitteita. Lukitori on lähellä keskustaa hyvien kulkuyhteyksien päässä, rakennuksessa joka tunnetaan hyvin. Paikkana kirjasto on ihanteellinen, sillä kynnyksellä tulla kirjastoon on matala. Asiakkaan ei tarvitse pelätä leimautumista, kirjasto on puolueetonta maaperää. Lukitori tarjoaa 7 m²:n päivystys- ja työskentelytilan, joka on sermeillä erotettu muusta tietotorista. Ainoa ongelma liittyy äänieristykseen. Avoimuutensa vuoksi lukitori ei sovellu aukioloaikana hyvin neuvottelu- ja haastattelutilaksi. Päivystyksen aikana käyty keskustelu voi häiritä läheisillä koneilla työskenteleviä tietotorin asiakkaita.

Lukitorin tietokone on valtaosan ajasta normaalisti tietotorin asiakkaiden varattavissa ja käytössä. Maanantai-iltaisina ja erillisen ajanvarauksen mukaan Pirkanmaan erilaiset oppiijat päivystävät ja opastavat siellä asiakkaita. Lukiasiamies omine asiakkaineen varaa silloin tällöin lukitoria esitelläkseen lukitorin palveluja.

Lukitorin koneen romput on hankittu PEO:n ja erityisopettajien suosituksesta. Tärkeimmät ohjelmat ovat kalliita, niillä ei ole lainausoikeutta ja ne on tarkoitettu ammattilaisten käyttöön. Lexia on ohjelmista suosituin ja tunnetuin. Sen käyttöä helpottamaan, harjoittelumateriaalin luomiseen, hankittiin apuohjelma Provia. Muita ohjelmia ovat Audilex, aLeksis ja Orvokki. Orvokki on ohjelmista ainoa, jota voi kirjastosta myös lainata.

Palvelut

Työnjako

Kirjasto huolehtii lukitorin toiminnan kirjastollisesta osuudesta: tarjoaa tilan, tietokoneen ohjelmiseen, lainattavaa aineistoa, tietoa lukiasioista, opastusta kirjaston, tietokoneiden ja ohjelmien käytössä sekä ammattitaitoisen henkilökunnan tekemään tätä kaikkea. Tietotorin henkilökunta opastaa vertaistukipäivystäjiä ohjelmien käytössä, mutta se opastaa myös lukitorin asiakkaita. Kohderyhmälle suunnattuja kirjastoesitteitä suunnitellaan yhdessä PEO:n päivystäjien kanssa. PEO vastaa kaikesta, mikä koskee vertaistukea. Alkuperäisen suunnitelman mukaisesti lukitori toimii Pirkanmaan erilaisten oppiojoiden tiedotuspisteenä. PEO esittelee lukitorin nettisivuja, seuraa omalta osaltaan sivujen ja aineistokansioiden ajantasaisuutta. Se tekee kirjastolle aineiston hankintaehdotuksia, tiedottaa työväenopiston lukikursseista, luki-aiheisista tapahtumista ja Pirkanmaan erilaiset oppijat ry:n toiminnasta. Yhdistyksen tarjoamista palveluista tärkein lienee kuitenkin päivystys

Työväenopiston lukikurssin opiskelijat tutustuvat opettajansa kanssa lukitorin ja kirjaston palveluihin. Heillä on mahdollisuus saada myös kirjastonkäytön ja tietokoneiden peruskäyttötaidon sekä tiedonhaun opastusta. Tietotorilla voidaan räätälöidä kurssia erilaiseen tarpeeseen tai opetusta voidaan järjestää vertaistukiperiaatteella: pidemmälle tietokoneen käyttötaidoissa edistynyt erilainen oppija opastaa muuta ryhmää.

PEO:n vertaistukipäivystys

Päivystys tarjoaa mahdollisuuden jutella omasta, omaisen tai oppilaan lukivaikeudesta henkilön kanssa, jolla on omakohtaista kokemusta asiasta. Kynnys tulla lukitorille on pyritty tekemään mahdollisimman matalaksi. Kirjastoon pääsee pyörätuolilla ja lukitorin motorisoitu pöytä sopii myös pyörätuolin käyttäjille. Päivystykseen asiakkaat voivat tulla ilman ajanvarausta. Palvelun maksuttomuus mahdollistaa palvelun myös vähävaraisille. Ikä ja kuntarajat eivät ole esteenä. Palvelun painopiste on nuorissa ja aikuisissa, mutta kaikenikäiset asiakkaat esikouluikäisestä aikuislukion eläkeläisopiskelijaan otetaan vastaan. OPiseklijat ja eri alojen ammattilaiset (ammatinvalinnanohjaaja, toimintaterapeutti mm.) saattavat ottaa yhteyttä tai hakevat sieltä tietoa lukiasioista.

Vertaistukipäivystäjä on lukitorilla työväenopiston lukukausien aikana maanantaisin klo 18-20. Tänä syksynä vertaistukipäivystäjän lisäksi paikalla on usein ollut erityisopettaja. PEO:n järjestämä lukitorin päivystyspalvelu on kohdennettua, yksilöllistä palvelua. Palvelu perustuu henkilökohtaiseen tapaamiseen, keskusteluun ja ohjaukseen. Yksi asiakas vie aikaa puolesta tunnista kahteen tuntiin. Päivystyksen aikana ei voida järjestää ohjausta ryhmille,

vaan niistä on sovittava erikseen. Tästä johtuen päivystyksessä käyvien asiakkaiden määrä ei voi olla suuri.

Lukitorilla on käytävissä Lexian uusin versio Lexia4.3. Lexia on ammattilaiskäyttöön suunniteltu monipuolinen, kotimainen ohjelma. Se sisältää suuren määrän erilaisia harjoituksia, joiden avulla käyttäjä voi harjoitella juuri hänen ongelmaansa varten räätälöidyillä harjoituksilla. Lexiaan kuuluva Provia -ohjelma auttaa harjoitusten valinnassa silloin, kun asiakkaalle ei ole tehty omaa lukiprofiilia. Harjoitusten teko on hidasta ja siihen kuluu päivystyksessä runsaasti aikaa.

Päivystäjästä ja paikalla olevasta asiakasmäärästä riippuen lukitorin asiakkaalla on mahdollisuus saada tietokoneen ja kirjastonkäytönkäytön opastusta ja kirjastopalvelujen esittelyä.

Päivystyksessä tavallisimpia kysymyksiä ovat:

- minulla on todettu lukivaikeus. Mitä seuraavaksi?
- mitä lukivaikeus on, mitä siihen liittyy; muisti, hahmotus, eksyminen jne.
- lukitestausta: missä tehdään, kuka tekee, millaisia testit ovat, paljonko maksavat
- kuntoutumismahdollisuudet
- miksi en opi yhtä nopeasti kuin muut: oppimis- ja opiskelutaitokysymykset
- lukivaikeuden mukanaan tuomat sosiaaliset ongelmat, omakuva (tyhmä, huolimaton jne.)
- miten saisi lapsen innostumaan koulunkäynnistä, lukemisesta

Mikäli päivystäjä ei tiedä vastausta, hän käyttää valtakunnallista lukiverkosta hyväkseen ja vastaa asiakkaalle myöhemmin. PEO vastaa kaikkiin sähköpostitiedusteluihin.

PEO on järjestänyt lukitorilla päivystystä 115 kertaa. Asiakkaista 78 on ollut itse lukiongelmaisia, lukiomaisia 41 ja ammattinsa tai yhdistystoimintansa vuoksi päivystyksessä kävi 29 henkilöä. 21 päivystyksen asiakkaista on tullut muualta kuin Tampereelta. Päivystyksen aikana on tehty 36 asiakkaalle harjoitteluromppeja. Päivystysaikojen ulkopuolella ja projektin aikana lukitoria on esitelty erilaisille ryhmille ja henkilöille, mutta ne eivät näy päivystystilastoissa. Myös romppuja on tehty päivystyksen ulkopuolella projektisihteerien ja jonkin verran myös tietotorin henkilökunnan toimesta.

Toiminnan esiintuomia ongelmia

Suurin käytännön ongelma on liittynyt asiakkaiden harjoitteluohjelmien tekoon. Alun perin tarkoituksena oli, että lukiasioihin perehtynyt ammattilainen (esim. erityisopettaja, puheterapeutti) laatii asiakkaalle lukiprofiilin ja valitsee Lexiasta profiiliin sopivat harjoitukset. Tällöin asiakkaan saama harjoitteluohjelma olisi oikea ja kuntouttaisi lukemista ja kirjoittamista juuri hänen yksilöllisen tarpeensa mukaan. Vertaistukipäivystäjä tai tietotorin henkilökunta tekisi sen jälkeen

harjoittelurompun asiakkaalle, opastaisi sen käytössä sekä minilexian asentamisessa kotikoneelle. Osoittautui, että kallista Lexia –ohjelmaa ei Tampereella ollut monessa paikassa. Kouluihin sitä oli hankittu jonkun verran, mutta versio oli vanhempi kuin lukitorin uusi ohjelma eikä sen käyttöä kouluissa hallittu. Niinpä pyynnöt profiilien teosta tulivat lukitorille vertaistukipäivystäjille ja tietotorin henkilökunnalle, joilla ei ollut tähän tarkoitukseen tarvittavaa ammatillista osaamista. Profiilien tekemistä ja sen mukaisen yksilöllisen harjoitteluohjelman laatimista ei katsottu kirjaston tehtäväksi eikä sitä voitu katsoa vertaistukipäivystäjienkään työhön kuuluvaksi. Päivystäjät opettelivat kuitenkin Lexian käyttöä sekä harjoitteluromppujen tekoa ja pystyivät lopulta tekemään harjoitteluohjelmia – ja opastamaan opettajia. Osaamisen lisäämiseksi järjestettiin Lexian käytöstä koulutusta ja myöhemmin saatiin tietotorin koneelle Provia –ohjelma, joka auttoi tekemään asiakkaalle oikeat harjoitukset. Tärkeää olisi kuitenkin edelleen se, että opettajat saisivat Lexiaan liittyvää koulutusta ja harjoittelua niissä kouluissa, joihin ohjelma on hankittu.

Vertaistukipäivystys perustuu vapaaehtoisuuteen, ja se on pienen aktiivisen joukon varassa. Siksi toiminta pidemmällä tähtäimellä on haavoittuvaista. Päivystäjien jaksamista voidaan tukea työnohjauksellisilla kokoontumisilla ja koulutuksella. Mietinnässä on, mistä koulutusta ja työnohjausta olisi saatavilla.

Uuden tiedon hankintaan lukitorin kansioihin sekä lukitorin verkkosivujen seuraamiseen ja päivittämiseen ei päivystyksen aikana ehdi paneutua. Tähänkin asiaan pitää lähiaikoina miettiä ratkaisu.

Lukitorin palveluja ei voida erityisemmin mainostaa, sillä kaikkia uusia asiakkaita ei pystytä palvelemaan.

Perinteiset palvelut

Myös perinteisempiä kirjastopalveluja lukihenkilöille on tarjolla. Kirjaston lukihyllyssä on esillä mm. luettelo lukiharjoitteluun sopivista rompuista, kirjallisuusluettelo lukiaineistosta, selkokielen kirjasto-ohjelma, kirjaston pohjapiirros ja aakkostusliuskat. Lista lukirompuista löytyy myös lukitorilta sekä verkosta. Lukihyllyn lähellä ovat aikuisten romput, musiikki cd-levyt, äänikirjat, elokuvat, isotekstiset sekä selkokirjat. Jos lukeminen tuntuu hankalalta, kirjastosta löytyy runsaasti muuta mielenkiintoista lainattavaa.

Lukiasiakas haluaa mielellään henkilökohtaista palvelua, mutta arastelee kysymistä. PEOn päivystäjät tuntevat kirjaston palvelut hyvin ja opastavat myös asiakkaita kirjaston käytössä. Kirjaston henkilökunta on projektin aikana saanut runsaasti tietoa lukiongelmasta ja lukiasiakkaan kohtaamisesta, ja se antaa lisää varmuutta asiakaspalveluun.

Keväällä 2006 työväenopiston lukikurssilaisille järjestettiin kahden illan mittainen kirjastonkäytön kurssi. Kurssilaisten kynnys kirjaston käyttöön aleni, ja muutamat hankkivat samalla oman kirjastokortin ja lainasivat ensimmäisen kirjansa.

Kirjastonkäytön kurssi johti kirjavinkkaustilaisuuden järjestämiseen erilaisille oppijoille ja se innosti osallistujia jälleen lainaamaan kirjoja.

Lukiasiakkaan kirjastoasiointia helpottavat ystävällinen palvelu, selkeät tilat, kulkureitit ja opasteet, väljyys, valoisuus, aineiston esillepano ja hyvin hoidetut ajanmukaiset kokoelmat.

5. Projektin tuloksia ja sen tuomia haasteita

Lukitorin toiminta on vakiinnuttanut asemansa eräänä Tampereen kaupunginkirjaston kohdennettuna palveluna. Lukitorin toimintakonsepti muodostui kirjaston, työväenopiston ja Pirkanmaan erilaisten oppijat ry:n yhteistyöstä, ja tämä yhteistyö on edelleen sen toiminnan kulmakivi. Toimintamalli lienee omanlainen Suomessa. Vastaavaa toimintaa Erilaisten oppijoiden liittoon kuuluvien lukiyhdistysten alueilla ei ole. Lukiprojektin myötä lukipulmaisen asiakkaan erityistarpeet ovat tulleet tutummiksi myös kirjaston henkilökunnalle.

Projektisihteerinä toiminut Mari Taneli tekee lukiasiakkaiden kirjastopalveluista pro gradu –tutkielmaa. Projektisihteerinä toimiessaan hän keräsi samalla graduaineistoa haastatteleamalla Tampereen lähikirjastojen henkilökuntaa sekä arvioimalla eri kirjastojen palvelujen saavutettavuutta lukiasiakkaan kannalta. Tutkielman valmistuttua saadaan lisää tietoa Tampereen kaupunginkirjaston palveluiden saavutettavuudesta – lukiasiakkaan kannalta.

Toiminnan edellytyksenä on vapaaehtoinen, aktiivinen vertaistukitoiminta. PEO:n jäsenet päivystävät lukitorilla normaalin työpäivän jälkeen. Päivystystoimintaa on projektin aikana tuettu maksamalla yhdistykselle korvausta ja järjestämällä Lexia-koulutusta sekä henkilökunnan tarjoamalla opastuksella ja yhteistyöllä. Lukiprojektin loputtua lukineuvola on jatkanut korvauksen maksamista. Päivystyksen tukeminen on myös kirjaston etu. Mikäli erityisopettajat jatkavat – ainakin silloin tällöin – päivystystä lukitorilla, myös ammatillista osaamista on asiakkaille tarjolla ja samalla päivystäjien kuormitus vähenee. .

Parhaiten kirjasto edistää asiakkaidensa mahdollisuutta hankkia ja ylläpitää monipuolista lukutaitoa sekä elinikäistä oppimista verkostoitumalla muiden samaan päämääriin pyrkivien kanssa. Yhteistyötahoja voivat olla mm. kulttuuri-, koulutus-, työvoima- ja sosiaalitoimen viranhaltijat sekä vertaistukijärjestöt. Työväenopiston vararehtori Taina Törmä siirtyi kesällä Helsinki-opiston rehtoriksi. Hänen mukanaan poistui paljon lukitietämystä. Hänen roolinsa verkostotapaamisten järjestämisessä ja niiden sisältöjen miettimisessä oli keskeinen. Työväenopiston lukikurssit jatkunevat entiseen tapaan. Verkostopäivien jatkuminen pitäisi turvata ja huolehtia siitä, että päivien sisältö on lukiasiakkaiden parissa työskenteleville haastava ja uutta tietoutta ja uusia virikkeitä antava.

Lukineuvola lopettaa toimintansa Tampereella lokakuussa 2007, jolloin hanke loppuu. Lukiprojekti toi selkeästi esille sen, että Tampereella tarvitaan koordinoivaa, tiedottavaa asiantuntijaa, joka suunnittelee ja kehittää lukipalveluja kokonaisuutena kaupungin tasolla niin että ennen pitkää lukipalvelut ovat tasapuolisesti kaikenikäisten tamperelaisten saatavilla. Tarvitaan henkilö, joka seuraa alan kirjoittelua ja tutkimusta ja välittää niistä tietoa toimijoille ja joka on sekä ammattilaisten että erilaisten oppijoiden tukena ja linkkinä heidän välillään. Lukiasioita työssään kohtaavat tarvitsevat koulutusta ja tietoa siitä, millaista palvelua kaupungissa on tarjolla lukihenkilöille. Tarvitaan myös palvelupiste, johon lukihenkilö voi mennä avunpyyntöineen ja jossa häntä osataan auttaa ja ohjata edelleen. Lukipalveluista on tarpeen muotoilla tuote, jota tilaajalautakunnat voivat palvelujen tuottajilta tilata.

6. Kiitokset

Reilut kaksi vuotta kestänyt projekti on lopussa. Monet henkilöt ovat antaneet tähän projektiin oman panoksensa. Lämpimät kiitokset kuuluvat heille kaikille. Projektisihteerit ovat tehneet hyvää työtä ja saaneet paljon aikaan. Lukitori toimii niin hyvin, että siihen tullaan tutustumaan kaukaakin. Kiitos myös projektisihteerien kanssa läheisesti työtä tehneitä, sillä teidän apunne oli välttämätöntä jotta projekti eteni. Kiitokset kuuluvat myös koko Sampolan kirjaston henkilökunnalle, sillä kukaan ei ole voinut välttyä niiltä vaikutuksilta joita tällä projektilla oli työpaikalla. Tietotorilaisten yhteistyö projektisihteerien ja lukitorin päivystäjien kanssa sekä monenlainen opastaminen, ohjelmien opettelu ja epävarmuuden sietäminen on ollut ihailtavaa. Kiitos.

Erityisen lämpimät kiitokset ansaitsevat Pirkanmaan erilaiset oppijat ry, yhdistyksen sihteeri Terhi Raitanen ja entinen puheenjohtaja Riitta Rasi. Ilman teitä ja teidän esiin nostamia ongelmia tätä projektia ei olisi koskaan toteutettu.

Sampolan kirjasto 4.12.2006

Ritva Järvelin